

X Qlobal Bakı Forumu: İlk gündə nələr müzakirə olundu?

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin himayəsi altında və Nizami Gəncəvi Beynəlxalq Mərkəzinin təşkilatlığı ilə martın 9-da işə başlayan "Dünya bu gün: çağırışlar və ümidlər" mövzusunda X Qlobal Bakı Forumu açılış mərasimindən sonra panel iclaslarla davam edib.

AZƏRTAC xəbər verir ki, "TRT World" televiziya kanalının aparıcısı və müxbiri Cəfər Həsənin moderatorluğu ilə keçirilən "Bölinmiş dünyada dayanıqlılığın qurulması: Onun qlobal sülhə təsiri" mövzusunda birinci panel iclasında əvvəlcə Nizami Gəncəvi Beynəlxalq Mərkəzi (NGBM) tərəfindən hazırlanmış videoçarx nümayiş olunub. Həmçinin Türkiyədə baş vermiş zəlzələ nəticəsində həyatını itirənlərin xatirəsi bərdəqiqətlik sükutla yad edilib.

Latviya Respublikasının Prezidenti Egils Levits iclasda çıxış edərək bildirib ki, dövlətlər və fərdlər üçün əsas məsələ təhlükəsizlikdir. O bildirib: "Xaricdən gələn təhlükələrə, dünyada baş verən münaqişələrə misal olaraq xüsusilə Rusiya-Ukrayna müharibəsinə göstərmək olar. İlk dəfədir ki, beynəlxalq tədbirimiz bu müharibəyə reaksiya verir. Biz icazə verməməliyik ki, dünyada müharibələr yarasın. Dünyada baş verən münaqişələr ölkələrin bir çox planını dəyişdi".

Eyni zamanda dünyada baş verən iqlim dəyişikliyinə təhlükəli xarakter aldığını vurğulayan Egils Levits qeyd edib: "İqlim dəyişikliyi hazırda dünyamızda əsas problemlərdən biridir. Onun aradan qaldırılması üçün sayələr göstərilməlidir. Qanunun aliliyinin və dünya sülhünün təməli olan beynəlxalq hüququn təmin edilməsi mühümdür".

Robert F.Kennedi İnsan Hüquqları Fondunun prezidenti Kerri Kennedi Rusiya-Ukrayna müharibəsindən danışaraq, beynəlxalq tribunal yaratmağın vacibliyini bildirib. "Biz hazırda dünyanı dəyişmək üçün buradayıq. Ədalətli və sülh dolu bir dünya üçün çalışmalıyıq", - deyərək K.Kennedi vurğulayıb.

Nizami Gəncəvi Beynəlxalq Mərkəzinin həmsədri, Latviya Respublikasının sabiq Prezidenti (1999-2007) Vayra Vike-Freyberqa qeyd edib ki, insan hüquqlarına riayət olunması üçün beynəlxalq qanun standartları hazırlanmalıdır. Bu qanunlara əməl etmək xaosdan qorunmağın vacib yoludur. NATO-nun qüvvələri ilə bağlı fikirlərini bölüşən sabiq Prezident qeyd edib ki, Latviyada da hərbi qüvvələr var və müəyyən standartlara uyğundur. Bu qüvvələr müharibələr və ya xaos üçün istifadə olunmur. "Şərqi Avropanın insanları ruslara nifrət etmir. Latviyada qarışıq ailələr çoxdur və biz hər kəsdən daha xoşbəxt millətlik. Rusiya-Ukrayna müharibəsi iki ölkənin maddi qazanclarını məhv etdi", - deyərək mərkəzin həmsədri vurğulayıb.

Norveçin sabiq Baş naziri (1997-2000 və 2001-2005) Kyell Magne Bondevik çıxışında diqqətə çatdırıb ki, hazırkı vəziyyət ikinci Dünya müharibəsindən sonra baş verənlərdən daha fərqlidir. Bu səbəbdən ölkələr arasında daha güclü regional əməkdaşlıqlar vacibdir. Bu əməkdaşlığın daha çox birlik götürmə biləcəyini vurğulayan Kyell Magne Bondevik deyib: "Biz NATO qoruyur. Bununla bağlı şübhə yoxdur. Həmçinin Avropa İttifaqının, qeyri-hökumət təşkilatlarının və dinin də rolu böyükdür. Din sülhün təməlinə çevrilə bilər. Buna görə də din nümayəndələrinin missiyası çox böyükdür. Biz birlik ki, demokratiya və müharibə bir-birinə qarşıdır. Demokratiya sülhün qurulma-

sının tərəfdaşdır. Biz sülhün təmin edilməsi üçün çalışmalıyıq".

İsveçrə Konfederasiyasının sabiq Prezidenti (2007-2011) Mişelin Kalmi-Rey isə çıxışında deyib: "Biz sülh üçün çıxış yolları axtarıq, dünyanı böhrandan əvvəlki vəziyyətə gətirməyə çalışırıq. Yeni dünya nizamı yavaş-yavaş qarşımıza çıxır. Sülh bizə nə verə bilər? Bizim bunu əvvəlcədən görməyimiz çətindir".

Beynəlxalq münasibətlərdə dünya nizamının və beynəlxalq hüququn çox vacib olduğunu diqqətə çatdıran Mişelin Kalmi-Rey vurğulayıb ki, Ukraynada başlayan müharibədən sonra BMT-nin artıq supergüc olmadığı göründü. Bu müharibə dövrələrinin münaqişəsi deyil, klassik müharibədir. Sülhün təmin edilməsi heç də asan olmayacaq, bunun üçün uzun zaman lazımdır.

Ukraynanın sabiq Prezidenti (2005-2010) Viktor Yuşenko ölkəsinin müharibədə qələbə qazanacağına əminliyini bildirib. Deyib ki, indi əsas məsələ ömürlükdədir. "Bizə dünyada yeni təhlükəsizlik sisteminin qurulması vacibdir", - deyərək vurğulayıb.

İrqiçilik əleyhinə Avropa Şəhərlər Koalisiyasının prezidenti Benedetto Zaççerolinin moderatorluq etdiyi "Meqatəhdidlər dövrü: İqlim təhlükəsizliyi; qida təhlükəsizliyi; nüvə təhlükəsizliyi" mövzusunda ikinci panel iclasında Timor-Leste Demokratik Respublikasının Prezidenti, 1996-cı il Nobel Sülh Mükafatı laureatı Jose Ramos Horta çıxış edərək hazırda su çatışmazlığı, iqlim dəyişikliyi məsələlərinə diqqət artırılmalı olduğunu bildirib. O deyib ki, COVID-19 pandemiyası Pakistan, Şri-Lanka, həmçinin bir sıra Afrika ölkələrinə çox pis təsir göstərib.

Timor-Leste Prezidenti qeyd edib ki, pandemiya sonrası dövrdə qiymətlər qalxıb və bu hal dünya iqtisadiyyatına mənfi təsir edib. Daha sonra başlayan Rusiya-Ukrayna müharibəsi isə kasıb ölkələrin iqtisadiyyatı üçün daha pis nəticələrə səbəb olub. Jose Ramos Horta dünya ölkələrini böhran vəziyyətinin aradan qaldırılmasına dəstək verməyə çağırıb.

Sonra çıxış edən BMT-nin Qida və Kənd Təsərrüfatı Təşkilatının böyük elmi işçisi İsmahan Eluafi qida təhlükəsizliyi mövzusunda reallığa və həllərə baxılmalı olduğunu vurğulayıb. Deyib ki, bunun üçün daha yaxşı müht lazımdır. "Qida təhlükəsizliyi çox vacibdir. Bunun üçün əlimizdən gələni etməliyik. Həmçinin bununla əlaqədar kənd təsərrüfatı da çox önəmlidir. Biz aqlıca mübarizə aparmalıyıq. Daha çox gənc kənd təsərrüfatı sahəsində çalışmalıdırlar, onlara bu istiqamətdə yol açmalıyıq".

"Liberal International" təşkilatının Prezidenti, Mərakeşin sabiq ötraf müht naziri (2013-2017), Mərakeşin İqlim Dəyişikliyi üzrə xüsusi nümayəndəsi (2015-2017) Hakima El Haite çıxışında ekologiyanın çirklənməsinin qlobal məsələ olduğunu vurğulayıb. Deyib ki, bu problemi təkcə bir ölkə həll edə bilməz. "İqlim dəyişikliyinə fəsadların aradan qaldırılması üçün vaxt ayrılmışdır və bununla bağlı bir çox görüşlər planlaşdırılmışdır. Lakin COVID-19 pandemiyası səbəbindən bu görüşlər və planlar ləğv edildi. Əgər iqlim dəyişikliyinə qarşı alınmazsa, dünyada temperatur artacaq, su çatışmazlığı, torpağın korlanması, suyun şorlaşması kimi halların müşahidə edilməsi tezliyi artacaq", - deyərək xəbərdarlıq edib.

Hakima El Haite qeyd edib ki, hazırda iqlim dəyişikliyi səbəbindən 500

milyon insan aclıqdan əziyyət çəkir. Afrika da susuzluq bir çox problemlər yaradır. Bakı Forumu global çağırışların gündəmə gətirilməsi üçün ideal platformadır.

Qazaxıstanın informasiya və sosial inkişaf naziri Darxan Kızırdı 2006-cı ildə Qazaxıstanın atomsuz bir dünya qərarını bildirdi. Qeyd edib ki, Qazaxıstanın bu qərarı dünyada əks-səda doğurub. Qazaxıstanın sülhün tərəfdarı olub. Qazaxıstanın hər il 7 milyon ton buğda ixrac etdiyini diqqətə çatdıran D.Kızırdı deyib: "Qazaxıstanın sülhün tərəfdarıdır. Qazaxıstanın sülhünə yardım edir. Bununla yanaşı, ekosistem məsələsi də gündəm mövzusu. Türkiyədə baş verən zəlzələ gözəlməz idi. Biz bu cür təbii fəlakətlər qarşısında hazır olmalıyıq. Eyni zamanda Xəzər dənizinin suyunun azalması ilə bağlı fikirlər var. Bu problemləri aradan qaldırmaq üçün birlikdə çalışmalıyıq".

Azərbaycanın ekologiya və təbii sərvətlər naziri Muxtar Babayev paneldə müzakirə edilən məsələlərin dünya üçün qlobal əhəmiyyət daşıdığını bildirdi. Qeyd edilib ki, iqlim dəyişikliyi digər aspektlərə də təsir edir. Bu vəziyyətlə bağlı daha çox problemə üzləşirik. "Ərzaq çatışmazlığı, susuzluq kimi hallar qaçılmazdır. İqlim dəyişikliyinə yaratdığı riskləri müzakirə etmək vacibdir. Hazırda biz Azərbaycanda digər dövlətlərdən gələn çaylardan asılıyıq və onların suyunun gündəlik həyatımızda istifadə edirik. Bu, gələcəkdə müəyyən problemlər yarada bilər. Problemlə əlaqəli bizə meqaplan lazımdır", - deyərək nazir diqqətə çatdırdı.

M.Babayev qeyd edib ki, Azərbaycanın işğaldan azad olunan ərazilərində reallaşdırılan yaşıl inkişaf əsas planlardan biridir. Həmin ərazilərdə "ağill şəhər"lərin salınması ilə yanaşı, orada yaşllaşdırma işləri də aparılır. İqlim dəyişikliyi riskləri bütün dünya üçün təhdiddir.

Rumniya Baş nazirinin dövlət müşaviri Laslo Borbeli siyasi karyerasında 2017-ci ildən çox çətin vəziyyətlə üzləşdiyini qeyd edərək deyib: "Həyatımızın hər bir parçası bir-biri ilə əlaqəlidir. 2015-ci ildə ekologiya ilə bağlı 5 böyük saziş imzalanıb və həmin sazişlər əsasən bir çox planlar həyata keçirilib. Rumniyada bu sahədə müəyyən irəliləyişlər müşahidə edilir".

Monteneqronun sabiq Baş naziri (2010-2012) İqor Luksiç isə bildirdi ki, iqlimdən gələn risklər üçün tədbirlər görmək lazımdır. Sabiq Baş nazir diqqətə çatdırıb: "Nüvə təhlükəsizliyi məsələsinin önemi də artıb. Bu məsələləri nəzərə almaq vacibdir. Necə dayanıqlı olaq? Hansı tədbirləri görməliyik? kimi suallara cavab tapmaq lazımdır".

Forumun ilk gününün üçüncü panel iclası isə "Çoxtərəfliyin yenidən kəşfi: qoşulmanın yeni dövrü" mövzusunda olub. İclas Belçikanın sabiq Baş naziri İv Lötermin moderatorluq edib.

Dünyanı narahat edən problemlərdən bəhs edən moderator diqqətə çatdırıb ki, iqlim dəyişikliyi, ərzaq problemi, nüvə təhlükəsizliyi indi hamını narahat edir. Multilateralizmin yeni yanaşmalar və tərəfdaşlıq tələb etdiyini diqqətə çatdıran İv Lötermin bildirdi ki, indi əsas məqsəd çoxtərəfliyyə nail olmaqdır. Onun sözlərinə görə, bunun üçün sifirdən başlamaq lazımdır və bu istiqamətdə əməli işlər görülməlidir.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin köməkçisi - Prezident Administrasiyasının Xarici Siyasət Məsələləri Şöbəsinin müdiri Hikmət Hacıyev qeyd edib ki, multilateralizm Azərbaycanın

konsepsiyalarından biridir. Bu, digər ölkələr üçün də vacibdir. Beynəlxalq əlaqələrin inkişafı üçün əməli işlər görmək lazımdır. Ölkənin hərbi vəziyyətindən asılı olmayaraq, beynəlxalq iqtisadi əlaqələrdə, tərəfdaşlarla münasibətlərdə imtiyazlardan istifadə vacibdir.

Azərbaycan Prezidentinin köməkçisi ölkəmizin Qoşulmama Hərəkatının sədri kimi uğurlu fəaliyyətdən söz açaraq deyib: "Azərbaycan Qoşulmama Hərəkatının sədri olaraq fundamental əsaslar üzərində işlədi, dünyanı narahat edən qlobal problemlərə diqqət yönəltdi. Biz fəaliyyətimizdə obyektivliyi, dəqiqliyi, şəffaflığı əsas götürükdük. Qoşulmama Hərəkatı çərçivəsində multilateralizmi inkişaf etdirdik".

Hikmət Hacıyev Qoşulmama Hərəkatının sədri kimi Azərbaycanın dünyanı ən böyük problemlərindən biri olan COVID-19 pandemiyası dövründə səsinə ucaldığını, nəticədə həmrəyliyi bərpə etdiyini deyib. Diqqətə çatdırıb ki, Azərbaycan Prezidentinin təklifi ilə bu məsələ BMT-nin Xüsusi Sessiyasında müzakirə olunub. Azərbaycan vaksinin ədalətli bölüşdürülməsi ilə bağlı da səsinə ucaldı və onun səsinə beynəlxalq arenada eşitdi.

Dünyada əks-cəbhə və blokların yaranmasına da toxunan H.Hacıyev pandemiyaya və digər qlobal məsələlərə Azərbaycanın səylərini davam etdirdiyini diqqətə çatdırıb. Vurğulanıb ki, ölkəmiz dünyanın qlobal çağırışları kontekstində çox fəaldir.

Dünyada artıq yeni eranın başladığını diqqətə çatdıran BMT Baş Assambleyasının 75-ci Prezidenti, Türkiyə Böyük Millət Məclisinin üzvü Volkan Bozkır BMT-nin fəaliyyətinə toxunaraq qeyd edib: "BMT bir çox sahələrdə fəaliyyətlə göstərib. Bu qurumun digər sahələrdə fəaliyyəti uğurlu olsa da, təəssüf ki, bunu siyasi məsələlərin həllində demək mümkün deyil. Bəzi ölkələr Təhlükəsizlik Şurasında qalmaq istəyirlər, bəziləri isə istəmirlər. Bəzilərini isə ümumiyyətlə buna ehtiyacı yoxdur. Ölkənin veto hüququ varsa, sözünü Təhlükəsizlik Şurasında deyə bilərlər. Bu imkanlar nəticə verə bilər".

Volkan Bozkır vurğulayıb ki, Azərbaycanın Qoşulmama Hərəkatına sədrliyi çox uğurludur. Çünki Azərbaycan buna öz məsələsi kimi baxır. Əgər hansısa institutun fəaliyyəti uğurludursa, bu, BMT-yə də təsir göstərir. Biz bunu Azərbaycanın simasında görükdük.

Çıxışında multilateralizmdən bəhs edən Serbiyanın sabiq Prezidenti Boris Tadiç dünyanın qlobal çağırışları kontekstində BMT-nin fəaliyyətini uğurlu hesab edib. O, hazırda geosiyasi çürümə prosesinin baş verdiyini vurğulayıb. Qoşulmama Hərəkatının sədri kimi Azərbaycanın gördüyü işlərdən məmnunluğunu bildirən Tadiç buna görə Prezident İlham Əliyevə təşəkkürünü bildirdi.

"Hazırda soyuq müharibə gedir. Bu, çox təhlükəli və çətin prosesdir. Ukraynadakı müharibə səbəbindən bir çox ölkələr ərzaq çatışmazlığı və enerji problemlərindən əziyyət çəkir. Belə vəziyyətdən çıxma bilmək üçün düşünüb əməli addımlar atmaq lazımdır. Bu istiqamətdə yeganə yol sülhün təmin olunmasıdır", - deyərək Boris Tadiç vurğulayıb.

Gürçüstan parlamentinin sabiq sədri Nino Burcanadze əməkdaşlıq və regional sabitliyin Gürçüstan və Azərbaycan üçün çox lazım olduğunu deyib. Bildirib ki, hazırkı şərait növbəti region, bütün dünya üçün çox kritikdir. BMT-nin fəaliyyətinə toxunan N.Burcanadze qeyd edib ki, bu qurum müharibə və münaqişələrin qarşısının alınması üçün

heç bir şey göstərmir. BMT Baş Assambleyasının vacib platforma olduğunu qeyd edən N.Burcanadze deyib: "BMT fəaliyyətini səmərəli etməlidir ki, dünyanın çağırışlarına cavab verə bilsin. Eyni zamanda regional təşkilatlar da fəaliyyətini gücləndirməlidir".

Bosniya və Herseqovinanın sabiq Prezidenti Maden İvaniç dünyanın yeni toqquşmalarla qarşı-qarşıya olduğunu qeyd edib və düşmənlər üçün bir araya gətirə bilən vahid qüvvəyə ehtiyac olduğunu vurğulayıb. Onun sözlərinə görə, kompromis üçün digər yanaşmaları sınamaq lazımdır. İnsanların rifahı, sülh və sabitlik naminə bunu etmək vacibdir.

BMT Baş Assambleyasının sabiq prezidenti, Serbiyanın sabiq xarici işlər naziri Vuk Yeremiş də dünyada vahid gücə ehtiyacın olduğunu təsdiqləyib. O qeyd edib: "Əgər irəli addımlamaq istəyiriksə, əsas oyunçular arasında lider olmalıdır ki, ümumi razılığa, barışığa gətirə bilsin. Bir-birine qarşı olan bloklar bir araya gəlməlidir".

Azərbaycanın çox gözəl və nəəc işlər imza atdığını qeyd edən V.Yeremiş bunun ölkəmizin liderliyinin, dəqiq mövqeyinin göstəricisi olduğunu diqqətə çatdırıb.

Slovakiyanın sabiq xarici işlər naziri Yan Kubis isə çıxışında bildirdi ki, ümumi dəyərlər naminə əməkdaşlığı inkişaf etdirmək zəruridir. Bunun üçün bu və ya digər yollar axtarmaq, standartlardan kənara çıxmaq, yeni metod və üsullarla işləmək lazımdır. Vurğulanıb ki, BMT iflic olubsa, Baş Assambleya istəyən ölkələrə siyasi mandat verməlidir. Beynəlxalq institutlar hazırkı mövcud problemlər kontekstində fəaliyyətlərini düzgün qurmalıdırlar.

Sonra çıxış edən BMT-nin Cenevrə Nümayəndəliyinin baş direktorunun şəxsi köməkçisi David Çixvaidze multilateralizmin əhəmiyyətinə toxunub, bu məsələdə iki əsas amil qeyd edib. Bildirib ki, multilateralizmdə struktur və təfəkkür obrazı diqqətdə saxlanılmalıdır. BMT-də islahatların aparılmasının vacibliyini vurğulayan David Çixvaidze deyib: "Ən vacib məsələlərdən biri Ukraynada müharibə başa çatdıqdan sonra necə hərəkət edəcəyimizdir".

İtaliya Prezidentinin keçmiş diplomatik müşaviri, Malta Hərbi Ordeninin Vatikandakı səfiri Antonio Zanardi Landi Azərbaycanın uğurlu sədrliyi sayəsində Qoşulmama Hərəkatından son dövrlərdə tez-tez danışıldığını bildirdi. Qeyd edib ki, hansısa işi görmək üçün böyük məsuliyyət və çalışqanlıq tələb olunur. Bu gün dünyanın müxtəlif nöqtələrində münaqişə ocaqları yaranması sülhə və sabitliyə təhdiddir. BMT Baş Assambleyası qərarlar verəndə son dərəcə məsuliyyətli olmalıdır. O, Avropanı narahat edən Ukrayna müharibəsinin tezliklə başa çatacağına ümidvar olduğunu diqqətə çatdırıb.

Panel iclasları müzakirələrlə davam edib.

Qeyd edək ki, Qlobal Bakı Forumuna bir çox ölkələrin, eləcə də nüfuzlu beynəlxalq təşkilatların nümayəndələri qatılıblar. Forumda 4 prezident, 2 baş nazir, 6 spiker və nazir, BMT-nin 5 qurumunun rəhbərlikləri, 25 sabiq prezident, 21 sabiq baş nazir, 23 ölkənin xarici işlər nazirlərinin müavinləri olmaqla ümumilikdə 61 ölkədən 360-dək nümayəndə iştirak edib.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin himayəsi altında və Nizami Gəncəvi Beynəlxalq Mərkəzinin təşkilatlığı ilə keçirilən X Qlobal Bakı Forumu öz işinə martın 11-də yekun vuracaq.

